

บทที่ 3

นิยัตินิยม: จิตดำเนินแบบเชิงกล

แนวคิดสำคัญ

นิยัตินิยม (Determinism) ถือว่าสิ่งสรรพสิ่งในจักรวาลเป็นไปตามกฎเกณฑ์ตายตัว ทุกสิ่งถูกกำหนดให้ดำเนินแบบเชิงกล เป็นแนวคิดของนักปรัชญากรุปพฤติกรรมนิยมเชิงตรรก (LOGICAL BEHAVIOURISM) ซึ่งนักปรัชญากรุปนี้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของมนุษย์ และสัตว์และเห็นว่าพฤติกรรมนั้นเป็นไปแบบเชิงกลโดยไม่สนใจเรื่องจิต(mind) และความมีสติ (consciousness) เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถที่จะสังเกตเห็นและไม่อาจตั้งกฎเกณฑ์ได้ หรือถ้าจิตมีอยู่จริง จิตก็คือสสารที่ดำเนินแบบเชิงกลเช่นเดียวกัน นักปรัชญาที่สำคัญ ได้แก่ ฮอบส์ (Hobbes) และกรุปพฤติกรรมนิยม(Behaviorism)

จุดประสงค์การเรียนรู้

จุดประสงค์ปลายทาง

มีความรู้ความเข้าใจเรื่องจิตที่ดำเนินไปแบบเชิงกล พร้อมทั้งสามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้

จุดประสงค์นำทาง

1. อธิบายความหมายของจิตในลักษณะที่เป็นสสารได้
2. อธิบายถึงสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมได้

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes:1588-1679)

ฮอบส์เป็นนักปรัชญาสสารนิยมชาวอังกฤษ ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งลัทธิจักรกลนิยม เห็นว่า สสารเท่านั้นที่มีจริง โลกและชีวิตเป็นขบวนการเคลื่อนไหวแบบกลไก และโลกนี้เป็นโลกแห่งวัตถุ

ที่มีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ(corporeal world in motion) จักรวาลเป็นกระบวนการทางฟิสิกส์ ไม่มีชีวิต ไม่มีจิตใจ ไม่มีวัตถุประสงค์ ไม่มีจุดจบ ไม่มีพลังชีวิต ไม่มีพลังจิต ไม่มีเจตจำนงเสรี ชีวิต และสิ่งที่เรียกว่าจิตเป็นเพียงผลจากพลังธรรมชาติ

มนุษย์เป็นเช่นเดียวกับเครื่องจักร และจิตมนุษย์ก็มีลักษณะเป็นเครื่องจักรกลที่สลับซับซ้อน คาเปรียบเสมือนกลองถ่าयरูป ปอดคือเครื่องเป่าลม แขนเปรียบเหมือนกับคานงัด หัวใจก็คือสปริง ทุกอย่างทำงานประสานกันด้วยระบบประสาทซึ่งเปรียบเสมือนสายโทรศัพท์ที่เชื่อมโยงถึงกันโดยมีจุดศูนย์กลางคือสมอง ฮอบส์จึงกล่าวว่า

**“ชีวิตเป็นเพียงการเคลื่อนไหวของมือเท้าและอวัยวะต่างๆ
เหตุใดเราจึงไม่ยอมรับว่าหุ่นยนต์ทั้งหลายที่เคลื่อนไหว
โดยล้อและสปริงก็มีชีวิตเหมือนกัน**

หัวใจคืออะไรถ้ามิใช่สปริง ระบบประสาทก็เป็นระบบของสปริง

ข้อต่อต่างๆ ก็คือลูกล้อที่ทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหว”

สำหรับจิตมนุษย์เป็นสสารชนิดละเอียดอ่อน¹ ตั้งอยู่ที่สมอง การดำเนินกิจกรรมของจิตเป็นไปตามกฎของการเคลื่อนไหวแบบกลไก ความคิดที่เกิดขึ้นในจิตก็คือการเคลื่อนไหวในสมอง การรับรู้ความรู้สึกต่างๆ(consciousness) ก็เป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวตามหลักกลศาสตร์(mechanics)โดยอัตโนมัติ จิตไม่มีเจตนาหรืออิสระ(Free Will) จิตมีอำนาจเพียงแค่ตอบสนองสิ่งเร้าจากภายนอกซึ่งเกิดปฏิกิริยา 2 แบบ คือ

- 1) สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ จัดว่าเป็นสิ่งที่ดี(good) ตอบสนองด้วยความทะยานอยาก(appetite)
- 2) สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวด จัดว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย(evil) ตอบสนองด้วยความเกลียดชัง (aversion)

ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่มนุษย์ต้องการ สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี สิ่งใดที่มนุษย์เกลียดชัง เป็นสิ่งชั่วร้าย และจิตมนุษย์ก็เป็นเสมือนเหล็กซึ่งอาจจะถูกแม่เหล็ก(สิ่งเร้า) ดึงดูด หรือ ผลักได้เสมอ เรียกว่าแนวคิดแบบนิยัตินิยม(Determinism)¹

เมื่อจิตคือการเคลื่อนไหวในสมอง จินตนาการ ความคิดก็คือการเคลื่อนไหวในสมอง และหัวใจเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการรับรู้และความรู้สึก ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหว ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้มี 2 แบบ คือ

- 1) การเคลื่อนไหวภายในร่างกาย เช่น การไหลเวียนของโลหิต ลมหายใจ ฯลฯ เป็นไปเอง โดยอัตโนมัติ
- 2) การเคลื่อนไหวของอวัยวะ เช่น การขยับแขน ขยับขา มือ เท้า เป็นผลมาจากความรู้สึก การนึกคิดที่เกิดขึ้นในสมอง

ดังนั้นอารมณ์รัก เกลียด ความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์จึงเป็นเพียงการเคลื่อนไหวเชิงกลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวในสมองและหัวใจ มนุษย์จึงมิได้วิเศษกว่าสิ่งอื่นๆ ในโลก สำหรับเรื่องความดี ความชั่วก็เกิดจากอิทธิพลของสิ่งเร้า แต่มนุษย์ที่กระทำความชั่วนั้นเป็นเสมือนเครื่องจักรที่ชำรุด ควรที่จะแก้ไขหรือทำกาชดเชย

อย่างไรก็ตามฮอบส์เห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์ฉลาด รู้ดีว่าทำอะไรอะไรนั้นก็เพื่อตัวเองและก็รู้ว่าคนอื่นก็เป็นเหมือนกัน รู้ว่าคนทุกคนรวมทั้งตัวเองแสวงหาทุกสิ่งเพื่อตัวเอง สำหรับตัวเอง และไม่มีใครที่จะไม่ทำอะไร โดยไม่คำนึงถึงตัวเอง การคิดคำนึงถึงตัวเองนี้บางครั้งก็ปรากฏชัดเจน บางครั้งก็แฝงอยู่ การที่มนุษย์ไม่คำนึงถึงตัวเองนั้นเป็นไปไม่ได้ และมนุษย์ทุกคนก็ทำทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ของตัวเองเป็นขั้นสุดท้าย เช่น การที่คนแย่งกันซื้อของถูก การคดโกง การเอาเปรียบผู้อื่น ในบางกรณีความเห็นแก่ตัวปรากฏกลางๆ หรือ ปรากฏในรูปแบบที่ซับซ้อนกว่า เช่น การบริจจาคเงินการกุศลเพื่อเอาชื่อเสียง หรือการทำประโยชน์ให้แก่สังคมเพื่อหวังที่จะได้รับคำยกย่องสรรเสริญ ฯลฯ ไม่ว่าจะชัดเจนหรือละเอียดซับซ้อน เห็นแก่ตัวก็ควบคุมมนุษย์อยู่เสมอ

หรือแม้ในบางครั้งที่เราช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ และเรารู้ดีว่าไม่ต้องการอะไรเป็นสิ่งตอบแทน แต่ความจริงแล้วเป็นการเข้าใจผิดหรือหลอกตัวเอง เพราะในส่วนตัวๆ ของจิตใจนั้น เราคิดถึงตัวเองตลอดเวลา เช่น เราเห็นคนถูกคันไม้ทับ นอนร้องครวญคราง เราก็เกิดความรู้สึกสงสาร และถึงแม้ว่าเราอาจจะไม่ค่อยมีแรง แต่เราก็พยายามยกท่อนไม้นั้นออกจากตัวเขาจนได้ โดยที่ในขณะที่นั้นมีได้นึกที่จะได้สิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน ฮอบส์เห็นว่า

- 1) ถ้าแน่ใจว่าการช่วยเหลือครั้งนี้เราจะได้รับบาดเจ็บ จะช่วยหรือไม่ ก็คงจะไม่
- 2) การที่เราเห็นคนอื่นเจ็บปวดนั้น ความจริงแล้วเรากำลังนึกถึงตัวเอง คือรู้สึกว่าการกระทำเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นกับตัวเราได้ แต่ก็นับว่าดีที่สิ่งนี้มีได้เกิดกับเรา
- 3) ที่เราช่วยยกท่อนไม้ ออกเพราะต้องการให้สังคมของเราอยู่ในระบบที่เพื่อนมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่เราในอนาคต เพราะวันหนึ่งอาจเกิดเหตุ

การที่ไม่พึงพอใจเกิดขึ้นกับเราแล้วจะได้มีผู้มาช่วยเรา การช่วยเหลือผู้อื่นครั้งนี้จึงเป็นการเสริมสร้างให้เกิดระบบสังคมที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเราทางอ้อม

ดังนั้นกิจกรรมทุกอย่างที่มนุษย์ทำจึงเป็นการลงทุน ซึ่งผลกำไรที่หวังไว้อาจจะเกิดขึ้นในระยะยาว และไม่มีใครที่ทำอะไรโดยไม่คิดถึงตัวเอง การทำความดี การพูดคำสุภาพ ไม่ทำร้าย ไม่รังแกผู้อื่น สิ่งเหล่านี้มีไว้เพราะเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่น่าทำ แต่การกระทำความดีนั้น ก็เพื่อหวังว่าจะได้รับประโยชน์แก่ตนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และการที่เราเห็นแก่ผู้อื่นก็คือการเห็นแก่ตัวทางอ้อม คุณธรรมต่างๆ จึงเป็นเพียงเครื่องมือที่จะให้เราแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนได้อย่างรอบคอบ สอบสั่งจึงให้ทัศนะว่า “จงอย่าทำในสิ่งที่ท่านไม่ต้องการให้คนอื่นทำแก่ท่าน”

พฤติกรรมนิยม(Behaviorism)

กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่สังเกตได้ มองเห็นได้ หรือสามารถใช้เครื่องมือตรวจสอบได้ เช่น การเดิน การกิน การพูด การคิด ความรู้สึก ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของ *สิ่งเร้าและการตอบสนอง* เพราะสิ่งเร้าเป็นพื้นฐานสำคัญของการแสดงออกทางร่างกาย มีจิตใจที่บงการร่างกาย และจิตไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้ นักพฤติกรรมนิยมคนสำคัญ ได้แก่

อีวาน พี พาฟลอฟ (Ivan P.Pavlov: 1849-1936)

พาฟลอฟ เป็นนักสรีระวิทยา ชาวรัสเซีย มีความสนใจเรื่องปฏิกิริยาสะท้อน(reflex) ที่เกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์ ได้แก่ ปฏิกิริยาน้ำลายไหล เข้ากระตุก การดูดนม เป็นต้น ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้ พาฟลอฟเชื่อว่ามีได้เกิดจากการสั่งการของจิต และจิตก็มีสิ่งที่บังคับบัญชาหรือควบคุมร่างกาย มีผู้ที่สั่งให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา แต่พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดจากการถูกปรับสภาพหรือการวางเงื่อนไขให้เกิดขึ้น ซึ่งต่อมาพาฟลอฟ ได้ทำการทดลองเรื่องดังกล่าว และได้ตั้งของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก(Classical Conditioning)⁵

วิธีการทดลองของพาฟลอฟ

- 1) เริ่มด้วยการนำสุนัข มาทำการผ่าตัดท่อน้ำลาย บริเวณข้างแก้ม แล้วตรึงไว้กับแท่นทดลองเพื่อไม่ให้สุนัขเคลื่อนไหว จากนั้นปล่อยให้สุนัขหิวจัด

- 2) ให้สุนัขเห็นอาหาร แล้วสังเกตพบว่าสุนัขนำลายไหล
- 3) สั่นกระดิ่ง ให้สุนัขได้ยินเสียง แล้วสังเกตพบว่าสุนัขไม่เกิดปฏิกิริยาใดๆ
- 4) เริ่มวางเงื่อนไขด้วยการให้อาหารควบคู่กับการสั่นกระดิ่ง ปรากฏว่าสุนัขนำลายไหล
- 5) หลังจากที่ให้อาหารควบคู่กับการสั่นกระดิ่งระยะหนึ่ง จึงใช้การสั่นกระดิ่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งพบว่าสุนัขนำลายไหล
- 6) ให้แสงไฟ ปรากฏว่าสุนัขนำลายไม่ไหล
- 7) สั่นกระดิ่งพร้อมกับการให้แสงไฟ ปรากฏว่าสุนัขนำลายไหล
- 8) ให้แสงไฟอย่างเดียวปรากฏว่า สุนัขนำลายไหล

จากการทดลองแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต เกิดขึ้นจากสิ่งเร้า มนุษย์ก็เช่นกัน ถ้ามีสิ่งเร้าเกิดขึ้น ก็จะสนองตอบในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่โดยปกติแล้วเรามักใช้ในเรื่องของการให้รางวัล หรือสิ่งเสริมแรง(Reinforcement) ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการ และโดยปกติแล้ววิธีการนี้ก็เกิดขึ้นเป็นประจำในชีวิตประจำวัน เช่น การให้รางวัลสำหรับนักเรียนที่เรียนเก่ง จะทำให้นักเรียนมีความพยายามเรียนเพื่อที่จะได้รับรางวัลในโอกาสต่อไป หรือเมื่อเด็กคนหนึ่งเคยถูกสุนัขกัด ก็จะเกิดความกลัวต่อสุนัขตัวอื่นๆ ด้วย หรือ ความรู้สึกกลัวต่อความคับแคบเพราะเคยกักถูกขังไว้ในที่แคบๆ

ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงสามารถที่จะกำหนดได้ด้วยการวางเงื่อนไข ซึ่งตามความคิดของพาฟลอฟ บุคคลจะเป็นไปตามต้องการของสังคม ดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับการถูกวางเงื่อนไขหรือประการณ์ที่ได้รับ มิได้เกิดขึ้นจากอิทธิพลของจิต

จอห์น บี วัตสัน (John B. Watson: 1878-1958)

วัตสัน ได้พัฒนาความคิดของพาฟลอฟขึ้น แต่เนื่องจากวัตสันมีความเชื่อว่ามนุษย์มิได้กระทำสิ่งต่างๆ ตามเงื่อนไขที่ถูกกำหนดขึ้นเพียงอย่างเดียว เพราะมนุษย์มีอารมณ์ตอบสนองบางอย่างมาตั้งแต่เกิด และมนุษย์ยังมีการนำเอาสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดนั้นมาเป็นตัวเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งเร้า เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตอบสนองขึ้น สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดดังกล่าว คืออารมณ์พื้นฐาน ได้แก่ ความรัก ความโกรธ ความกลัว จากความเชื่อดังกล่าววัตสันจึงได้ทำการทดลองการวางเงื่อนไขขึ้น

วิธีการวางเงื่อนไขของวัดสัน

- 1) นำเด็กชายที่มีอายุ 11 เดือน ปล่อยให้เล่นกับหนูสีขาว พร้อมกับของเล่นต่างๆ ซึ่งพบว่าเด็กไม่ได้กลัวหนูตัวนั้น
- 2) ในระยะต่อมาเมื่อเด็กเอื้อมมือจับหนูสีขาว ก็ทำเสียงดังให้เกิดขึ้น ทำให้เด็กตกใจกลัวตัวสัน และร้องไห้
- 3) หลังจากนั้นทุกครั้งที่เด็กเอื้อมมือจับหนูก็จะทำเสียงดังอยู่เสมอ ทำให้เด็กตกใจกลัว
- 4) ต่อมาเมื่อเด็กจะเอื้อมมือจับหนูทุกครั้ง เด็กจะเกิดความกลัว และพบว่าเด็กจะกลัวหนูสีขาวตัวอื่นๆ ด้วย

วิธีการทดลองของวัดสันแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เกิดความกลัวเนื่องจากการถูกวางเงื่อนไข ซึ่งถ้ามีการวางเงื่อนไขให้เกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ ก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัยขึ้น ตามหลักของวัดสัน สัญชาตญาณของมนุษย์ก็เกิดจากลักษณะที่แสดงออกจนเป็นนิสัย และสัญชาตญาณเป็นผลเนื่องมาจากการฝึกหัด มีการสะสมไว้ วัดสันเห็นว่าสิ่งที่เป็นความสามารถของบุคคล ซึ่งได้รับมาจากพันธุกรรม ลักษณะความสามารถ พรสวรรค์ อารมณ์ จิตใจ และบุคลิกภาพ ลักษณะดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการฝึกฝนและมีการเก็บสะสมไว้ วัดสันจึงกล่าวว่า

**“นำเด็กทารกที่แข็งแรงและสมบูรณ์มามอบให้แก่ข้าพเจ้าหนึ่งโหล
และมอบโลกแก่ข้าพเจ้าโดยเฉพาะโลกหนึ่ง เพื่อที่จะเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้
ข้าพเจ้าสัญญาว่าสามารถที่จะเลือกเด็กคนใดคนหนึ่ง
มาฝึกอบรมให้เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาใดสาขาหนึ่งก็ได้
ที่ข้าพเจ้าต้องการให้เป็น แพทย์ นักกฎหมาย ศิลปิน
นักธุรกิจหรือแม้แต่ว่าให้เป็นขอทานหรือขโมย
โดยไม่จำเป็นว่าเขาจะมีพรสวรรค์ ทัศนคติ ความสามารถ
แนวโน้มทางความคิด หรือเชื้อชาติของบิดามารดาว่าจะเป็นอย่างไร”**

วัดสันเชื่อว่าจิต ความตั้งใจ ภาพพจน์และจิตสำนึก ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ควรแก่การศึกษาด้วยวิธีการทางจิตวิทยาและวิทยาศาสตร์ เพราะสิ่งเหล่านี้มองไม่เห็น แต่สิ่งที่ควรศึกษาคือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก และการควบคุมพฤติกรรม

สกินเนอร์(B.F. Skinner)

สกินเนอร์ เห็นว่ามนุษย์มักจะเข้าใจผิดเรื่องการเมืองของจิต เช่น นายแดงตากแดดและทำงานหนักมาเป็นเวลา 3 ชั่วโมง แล้วก็เดินมาที่โถงน้ำ ดักน้ำกิน การกินน้ำเป็นพฤติกรรมของนายแดง เพราะเหตุไคนายแดงจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ คนส่วนมากมักตอบว่า “เพราะกระหายน้ำ” นั้นหมายถึง นายแดงหิว และจิตของนายแดงเป็นผู้รู้สึกถึงความหิวนี้ แสดงว่าจิตเป็นผู้สั่งให้นายแดงกินน้ำ

แต่สกินเนอร์ตอบว่า การกระหายน้ำของนายแดงไม่มีความหมายอะไร และถ้าสังเกตให้ดี จะเห็นว่า นายแดงทำงานกลางแดดติดต่อกัน 3 ชั่วโมงทุกวัน และทุกครั้งนายแดงก็ดื่มน้ำ นายแดงจะรู้สึกอย่างไร ไม่สามารถที่จะสังเกตได้ แต่สิ่งที่พบก็คือเมื่อมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น(การตากแดด 3 ชั่วโมง) ก็มีอีกเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น(การกินน้ำ) สกินเนอร์ให้ทรรศนะว่า ถ้าถกเถียงกันว่านายแดงรู้สึกอย่างไร การถกเถียงเรื่องนี้จะไม่มีทางยุติ แต่ถ้าถกเถียงกันว่าพฤติกรรมของนายแดง (การมาดักน้ำกิน) เกิดจากอะไร ก็สามารถหาสาเหตุและหาข้อยุติได้

สกินเนอร์กล่าวว่า “การกล่าวว่าเขาดื่มน้ำเพราะกระหาย จะช่วยให้เราสามารถเข้าใจได้ ถ้าความกระหายมีความหมายไม่มากไปกว่าการมีแนวโน้มที่จะดื่ม คำกล่าวนี้เป็นการพูดซ้ำในเรื่องเดียวกัน แต่ถ้าคำกล่าวนี้หมายถึงเขาดื่มน้ำเพราะอยู่ในสภาวะที่กระหาย เราจะต้องค้นหาว່ว่าอะไรเป็นสาเหตุของสภาวะนี้ ถ้าสภาวะที่ว่านี้ไม่มีทางสังเกตได้เราก็คงไม่สามารถที่จะอธิบายอะไรได้”

ดังนั้นถ้าเรากล่าวว่า “นายแดงตากแดด นายแดงกระหาย เพราะฉะนั้นนายแดงจึงต้องดื่มน้ำ” คำกล่าวนี้มีส่วนเกินซึ่งไม่มีประโยชน์ เนื่องจากคำกล่าวนี้เท่ากับว่า “นายแดงตากแดด นายแดงจึงดื่มน้ำ” การที่จะต้องไปบอกว่านายแดงดื่มน้ำเพราะกระหายนั้นไม่จำเป็น แต่ถ้ากล่าวว่ “นายแดงตากแดด จึงเกิดสภาวะอย่างหนึ่งในตัวเขา และสภาวะนี้ทำให้เขาดื่มน้ำ” และสภาวะนี้เป็นสภาวะทางร่างกาย เช่น ปริมาณน้ำในร่างกายลดลง คำกล่าวเช่นนี้มีความหมายและสามารถทดสอบได้ แต่ถ้าสภาวะนี้หมายถึงความรู้สึกหรือสภาวะของจิต คำกล่าวนี้ก็มีส่วนเกินไม่มีประโยชน์ ไม่ทำให้รู้อะไรมากขึ้น

มนุษย์จึงเป็นเสมือนเครื่องจักรที่ทำงานอย่างเป็นจังหวะ ที่ทุกชิ้นส่วนดำเนินไปเป็นจังหวะเหมือนถูกสั่งให้เป็นไปอย่างนั้น และถ้าเราถอดชิ้นส่วนเหล่านี้ออกดูจะพบว่ามีแค่ชิ้นส่วนต่างๆ เท่านั้น สิ่งที่ปรากฏนั้นไม่ได้มีจิตหรือวิญญาณสิงสถิตอยู่ พฤติกรรมของมนุษย์ก็แสดงไปตามจังหวะ เช่น เมื่อตากแดดนานก็ต้องกินน้ำ ซึ่งจำต้องเป็นไปแบบกลไก ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมที่มี

ความซับซ้อนอื่นๆ ด้วยที่เป็นไปตามกลไกจากการให้สิ่งเสริมแรง เช่น การให้รางวัล การให้คำชมเชย การให้อาหาร ความมีเกียรติยศ ชื่อเสียง แม้กระทั่งการว่ากล่าว การตักเตือน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ความจริงแล้วก็คือการถูกควบคุมโดยที่มนุษย์ไม่รู้ตัว

ที่เห็นได้ชัดเจนอีกเรื่องหนึ่ง คือ การโฆษณาขายสินค้าทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่ออื่นๆ ซึ่งมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจในการซื้อสิ่งของต่างๆ ผลจากการโฆษณาทำให้มนุษย์เกิดความปรารถนา ความต้องการ รสนิยม โดยที่คนเราไม่รู้ตัวและแสดงพฤติกรรมตามเงื่อนงำที่ถูกกำหนด สกินเนอร์จึงกล่าวว่า “มนุษย์ไม่สามารถที่จะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ศึกษาสิ่งที่เราเชื่อว่าดำเนินไปอย่างลับสน วิทยาศาสตร์ไม่สนใจคิดแต่สนใจอนาคต วิทยาศาสตร์ไม่เพียงแต่อธิบายเท่านั้นแต่สามารถทำนายได้ด้วย และมันไม่เพียงทำนายเท่านั้น อนาคตยังถูกควบคุมโดยการจัดเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง และถ้าเราจะใช้วิทยาศาสตร์ศึกษาเรื่องมนุษย์ เราก็ต้องเริ่มต้นด้วยการยอมรับว่าพฤติกรรมมนุษย์นั้นเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้น เราต้องคาดหวังที่จะค้นพบว่าการกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากการวางเงื่อนไขอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ และเมื่อเรารู้ถึงเงื่อนไขเหล่านี้ เราก็สามารถที่จะคาดหวัง และชี้ชัดได้ถึงขอบเขตการกระทำของบุคคลนั้นว่าจะจะเป็นไปอย่างไร”

กิจกรรมเสนอแนะ

1. ให้นักศึกษาทบทวนว่าในชีวิตที่ตนเองได้ประสบนั้นถูกหลักการวางเงื่อนไขบ้างหรือไม่ และการวางเงื่อนไขที่ผ่านมานั้นเป็นไปตามแนวทางของนักคิดท่านใด
2. ให้นักศึกษาจัดกลุ่มเลือกหลักการวางเงื่อนไขที่เกิดขึ้น เช่น การให้รางวัล การลงโทษ ฯลฯ นำมาอภิปรายถึงข้อดีและข้อเสีย

คำถามท้ายบท

1. ถ้าจิตมนุษย์เป็นสสารที่ละเอียดอ่อนตามแนวคิดของฮอบส์ มนุษย์จะกระทำสิ่งต่างๆ ไปเพื่ออะไร และมีผลดี ผลเสียต่อสังคมอย่างไร
2. ตามแนวคิดของฮอบส์ที่ว่าจิตไม่มีอิสระ และต้องดำเนินไปตามสิ่งเร้า หมายความว่าอย่างไร และแนวคิดนี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตได้อย่างไร
3. สิ่งเสริมแรงคืออะไร และจำเป็นหรือไม่ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ จงให้เหตุผลพร้อมตัวอย่างประกอบ
4. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ วัดกัน มีวิธีการอย่างไร และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่ ถ้าใช้ได้ควรอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์

เชิงอรรถ

¹ วิจารณ์ สุชีวงศ์. อภิปรัชญา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2534) หน้า 97.

² Hobbes, T. An Introduction to Modern Philosophy (New York: Macmillan 1943) p 115.

³ ขเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ (พระนคร: อรุณการพิมพ์ 2526) หน้า 18.

⁴ นียตินิยม (Determinism) ถือว่าสิ่งสรรพสิ่งในจักรวาลเป็นไปตามกฎเกณฑ์ตายตัว และเจตจำนงคืออิสระของมนุษย์ไม่มี ทุกสิ่งถูกกำหนดโดยภาวะทางจิตและวัตถุ

⁵ มลวิภา ทรงวุฒิศิลป์. จิตวิทยาทั่วไปขั้นสูง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2530) หน้า 43.

⁶ อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์. จิตวิทยาการเรียนรู้ (กรุงเทพฯ: กิ่งจันทร์การพิมพ์ 2530) หน้า 75.

⁷ Watson, J.B. Behaviorism (Oxford: Clarendon 1974) p. 33.

⁸ Skinner, B.F. Science and Human Behavior (New York: Free Press 1970) p. 33.

⁹ Ibid., p. 6.